

En snert af dansk mellem pampa og urskov

Det danske i to danskerkolonier i Argentina

af Nadia Hansen

redigeret af Jan Heegård Petersen og Karoline Kühl

"I dag holder vores familie ligeså meget af vores rødder fra nord som af vores rødder fra syd. Vi er jungle, og vi er nordisk harmoni. Vi er højtråbende latinoer med skandinaviske skikke (...)"

- Alicia Dick Engwald, 2014.

Indholdsfortegnelse

FORORD	4
DE DANSKE KOLONIERS TIDLIGE HISTORIE	6
Danskertrekanten – en dansk koloni bliver til	6
Det danske sprog og danskhed i Danskertrekantens tidlige historie.....	7
De danske skoler i Danskertrekanten.....	11
Opsamling.....	13
Eldorado: Drømmen om det grønne guld	13
Det danske sprog og danskheden i Eldorados tidlige historie.....	16
Skolegang i den danske koloni i Eldorado.....	21
Opsamling.....	21
DET DANSKE SPROG OG DANSKE KULTUR I ARGENTINA I DAG	22
Dansk sprog og kultur i Danskertrekanten	23
Forholdet til Danmark blandt de andre danske efterkommere.....	29
Opsamling.....	29
Eldorado i dag – en europæisk smeltedigel	30
Det danske sprog og danskhed i Eldorado i dag.....	30
Forholdet til Danmark og til de andre danske efterkommere	34
OPSAMLING	35
Litteratur brugt i rapporten	36
Andre kilder.....	37

Forord

Denne rapport er forfattet af cand.ling.merc. Nadia Hansen i forbindelse med et praktikophold ved forskningsprojektet DANSKE STEMME I USA OG ARGENTINA ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet. Rapporten giver et billede af, hvordan det, man med et ikke nærmere defineret begreb kan kalde 'danskhed', italesættes blandt efterkommere af danske indvandrere i den såkaldte 'Danskertrekant' på pampaen sydvest for Buenos Aires og i byen Eldorado i junglen i provinsen Misiones i det nordøstlige Argentina.

Rapporten tager udgangspunkt i skriftlige kilder, i dokumentarfilm og i de interviews, som forskere ved DANSKE STEMME I USA OG ARGENTINA har udført under tre rejser til netop Danskertrekanten og Eldorado i 2014 og 2015. Interviewene har ikke haft det specifikke formål at afdække, hvordan de interviewede, informanterne, forholder sig til Danmark eller 'danskhed'. Det har snarere været formålet at få informanterne til at fortælle om deres eget livsforløb, og herved har de undertiden givet udtryk for betragtninger om, hvordan de selv eller danskersamfundet har forholdt sig til Danmark og det danske, og hvad det vil sige at være dansk, danskargentinsk eller argentinsk med danske aner. Det er udtalelserne herom, der har bidraget til det billede, som rapporten tegner.

Alle interviewene er tilgængelige til forskningsformål, og man kan få adgang til dem ved henvendelse til DANSKE STEMME I USA OG ARGENTINA. Udsagn fra skriftlige kilder, offentlige publikationer og offentliggjorte film er påført kildehenvisning. Informanterne er derimod blevet lovet fuld anonymitet, og derfor gives der ikke specifikke personoplysninger om, hvem der står bag de udtalelser, som citeres. Vi vil dog gerne på denne plads have lov til at takke alle de danskargentinerere der har bidraget til forskningsprojektet.

Informanterne er citeret med deres egen måde at formulere sig på. Der kan derfor forekomme ordvalg og måder at sætte sætninger sammen på, som kan være uvante, men som ikke desto mindre er naturlige for informanternes måde at tale dansk på.

Nadia Hansen har udført arbejdet med at gennemse kilderne for udsagn om 'danskhed' og lytte interviewene igennem, og hun har udfærdiget rapporten. Lektor Jan Heegård Petersen og lektor Karoline Köhl, DANSKE STEMME I USA OG ARGENTINA, har bearbejdet rapporten til offentliggørelse, og de har også bidraget til de afsluttende, perspektiverende betragtninger.

Vi takker Carlsbergfondet, A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab og Nordisk Forskningsinstitut for den generøse økonomiske støtte til det forskningsprojekt, som denne rapport er en udløber af. Også en tak til Ida E. Mørch for kommentarer til en tidligere version af rapporten.

Jan Heegård Petersen og Karoline Kühl,
Københavns Universitet, 'Danske Stemmer i USA og Argentina'
København, november 2016

De danske koloniers tidlige historie

Den tidlige danske kolonihistorie i Argentina kan ses som et grundlag for at forstå den danskhed, der etablerede sig senere, og som kan stadig er til stede i dag, mere end 150 år efter, at de første danskere satte fod på argentinsk jord. Selvom en egentlig dansk udvandring til Argentina først skete i 1860'erne, var der allerede i 1840'erne danskere at finde på argentinsk jord (Kjær 1991: 28-43). Danmark var på dette tidspunkt et bondesamfund med udpræget fattigdom grundet mangel på jord og arbejde til den voksende befolkning. 300.000 danskere udvandrede til Amerika, hvoraf omkring 12.900 af dem i perioden 1871 til 1930 valgte at bosætte sig i Argentina (Jarnum 2006: 12). De danske udvandrere spredte sig over store dele af det sydamerikanske land – størstedelen syd for hovedstaden Buenos Aires i og omkring områderne Tandil, Tres Arroyos og Necochea – også kendt som 'Danskertrekanten' (Jarnum 2006: 12), men der dannede sig også en gruppe af danske immigranter i hovedstaden Buenos Aires og i San Carlos de Bariloche i Andesbjergene. En mindre gruppe af danskere endte i Argentinas nordlige jungle, i provinsen Misiones i den by, der i dag hedder Eldorado, 1.200 km fra Buenos Aires, ved grænsen til Paraguay og Brasilien (Engwald 1938: 92). Det er disse to områder som vil blive undersøgt i det følgende. Nærmere bestemt skal vi se på hvordan danskhed omtales og opfattes, danskheden som den kommer til udtryk gennem brugen af det danske sprog, forholdet til Danmark og danske traditioner, samt hvilke følelser der er forbundet hermed. Udsagnene herom stammer fra den litteratur der eksisterer om de danske immigranter i Argentina, og fra de interview der er blevet optaget og udskrevet af forskningsprojektet DANSKE STEMME I USA OG ARGENTINA (herefter DANSKE STEMME).

Danskertrekanten – en dansk koloni bliver til

I 1844 satte lollikken Hans Fugl for første gang fod på argentinsk jord. Dette blev et møde, der senere hen skulle vise sig at blive altafgørende for, hvor i Argentina størstedelen af de danske udvandrere slog sig ned. Hans Fugls skæbne ville nemlig, at han endte på den frodige argentinske pampa i Tandil, 350 km syd for hovedstaden Buenos Aires.

Den danske bosættelse på denne del af den argentinske pampa kan deles op i to bølger. Den første bølge var beskeden i antal og varede fra ca. 1860-1880 (Bjerg 1996:

134-135). Bølgen omfattede mennesker, der var udvandret på opfordring af Hans Fugl, der i 1859 var rejst tilbage til sin hjemegn for at rekruttere emigranter. Det lykkedes ham at overbevise flere landsmænd fra området omkring hjemstavnene ved Maribo på Lolland om at prøve lykken i Tandil (Bjerg 1996: 147).

Den anden bølge fandt sted i perioden fra ca. midt 1880 til 1920, med de fleste immigranter registreret i perioden mellem 1910 og frem til første verdenskrig (Bjerg 1996: 134). Denne bølge var anderledes end den første, da den var langt større i antal og mere varieret i forhold til oprindelsessted. Der kom nu danskere fra hele Danmark, men især fra landområder i Midt- og Nordjylland og ufaglærte industriarbejdere fra København (Bjerg 1996: 134).

Da den anden bølge ramte Argentina, var Tandil langt mere udviklet, end da de første udvandrere ankom, og i starten af 1890'erne var der ikke mere jord at komme efter omkring Tandil, og danskerne begyndte at søge nye områder. De søgte især længere sydpå mod Tres Arroyos og ud mod kysten til Necochea, der efterhånden blev danskernes foretrukne steder at slå sig ned (Bjerg 1996: 134). Der blev dog etableret bånd mellem de forskellige områder, og en dansk koloni blev på den måde etableret i 'Danskertrekanten' omkring knudepunkterne Tandil, Tres Arroyos og Necochea.

Det danske sprog og danskhed i Danskertrekantens tidlige historie

Ifølge Bjerg (1996: 136) skete der i tiden mellem den første og anden bølge af dansk udvandring til Argentina en ændring i spørgsmålet om, hvorvidt det danske sprog og den danske kultur skulle bevares. Mens den første bølge ifølge Bjerg (1996: 135) ikke havde taget noget særligt initiativ til at bevare det danske sprog og den danske kultur, blev dette spørgsmål grebet anderledes an, da den anden bølge ankom. Dette skyldes især to forhold, mener Bjerg (1996: 135-137), og især det ene ser ud til at have haft afgørende karakter. Det første forhold vedrører det argentinske samfund, som de første danske udvandrere mødte: Et samfund, hvor der herskede en vis modstand mod udlændinge. Det andet forhold har udspring i den grundtvigianske tankegang, der prægede den anden bølge af danske udvandrere. I denne tankegang er tilhørsforholdet til det danske folk og modersmålet centrale elementer (Agertoft 2005: 1). Denne tankegang var især blevet forstærket i Jylland efter krigen i 1864 (Bjerg 1996: 136). Ifølge Bjerg (1996) kom denne anden bølge derfor til at præge normerne i de danske kolonier i Argentina i de næste mange årtier, særligt i forhold til bevarelse af det danske sprog og den danske kultur.

Allerede under den første bølge lykkedes det de danske udvandrere i Tandil i 1877, med Hans Fugl i spidsen, at få etableret den første danske kirkemenighed i Argentina. Dens formål var udelukkende religiøst og opstod på baggrund af et behov for at dyrke den lutheranske-protestantiske kristendom i et ellers udpræget katolsk land (Bjerg 1996: 135-141). Senere, under den anden bølge, blev der etableret flere danske menigheder, blandt andet menigheden i Tres Arroyos i 1901 og i Necochea i 1918. I denne periode fik de danske menigheder i Danskertrekanten en langt større rolle også i det kulturelle liv. Menighederne havde ikke længere kun et religiøst udgangspunkt, men fungerede også som det sociale bindeled mellem koloniernes medlemmer. Med udgangspunkt i menighederne blev der etableret alt lige fra danske skoler, klubber og festligheder med danske traditioner i form af mad, folkedans, teater m.m. (Bjerg 1996: 142). Således var menighederne med til at holde fast på det danske sprog og den danske kultur.

Bjerg (1996: 142) og Agertoft (2005: 6) er enige i, at menighederne spillede en aktiv rolle i indvandrernes måde at forvalte og videreføre danske traditioner og moralske værdier på, og *dansk, danskhed og Danmark* kom til at spille en stor rolle for livet i kolonierne. Dette førte blandt andet til en vis lukkethed overfor det omkringliggende samfund, hvad der kom til udtryk på forskellige måder. Fx nævnes det i litteraturen og i DAN-SKE STEMMERS interview, at det var ildeset at gifte sig uden for kolonien, og at de sociale sammenkomster udelukkende var for koloniens medlemmer (Erdem 2007), eller som det siges i et af interviewene:

”der var i mange år at de tillod ikke argentinere ind i klubben. Det var sådan lidt, at de fleste dansk-argentinere de havde fået det der, at de skulle ikke, vi skulle ikke, blande os med befolkningen du ved, det var lidt fjollet ikke, men sådan var det i mange år, så derfor der var jo klubber danske klubber i alle som i Tres Arroyos og Orense og Tandil”

Med ”*det var lidt fjollet ikke*” afsløres det, at holdningen nu er skiftet, tiden er en anden. Men det er også værd at bemærke, at informanten ikke ved, om det var *dem* eller *vi*, der havde den holdning, at man ikke skulle blande sig med resten af befolkningen. Det tyder på, at lukketheden har været stærkest i kvindens forældres og bedsteforældres generation. Adil Erdem skildrer i sin bog *Indvandrernes Paradis* fra 2007 den danske udvandring til Argentina og dens efterkommere. En af hans informanter er Mirna Ambrosius de Skov,

hvis oldeforældre på farens side var nogle af de første danskere, der bosatte sig i Tandil. Mirna er således 4.-generationsdansker, og hun citeres af Erdem om konsekvenserne ved det veletablerede danske samfund i Tandil:

”Dette velfungerende danske samfund i Tandil gjorde, at danskerne i de første mange år slet ikke havde brug for at tale spansk. Indbyrdes var der en god dialog mellem danskerne, som blandt andet hjalp hinanden med det sproglige. Det paradoksale var, at kvinderne slet ikke behøvede at involvere sig i det omgivende samfund. De var alle fuldtidsmødre på gårdene og dækkede hinandens sociale behov blandt andet igennem fælles sociale og kulturelle aktiviteter. Her skal det nævnes, at menighedsrådet spillede en stor rolle” (Erdem 2007: 65)

Igen understreges det, at menighederne i de første mange år spillede en vigtig rolle i forhold til at dække de sociale behov igennem aktiviteter. Mirna forklarer videre, hvilke konsekvenser dette tætte danske samfund har haft på hendes mormors spanskkundskaber:

”Jeg kan tydeligt huske, at min mormor i den grad ærgrede sig over, at hun ikke havde lært spansk, selv om hun havde boet i landet i 60 år. Hun følte det som en skam ikke at kunne tale sproget overhovedet, eller i hvert fald slet ikke nok til, at hun kunne begå sig sprogligt og kulturelt” (Erdem 2007: 66)

Erdem fortæller, at vi skal helt frem til Mirnas generation, de unge piger født i 1940'erne, før der kommer et slags opgør med de begrænsninger det danske samfund i Argentina havde sat op. Mirnas generation kan ikke rigtig længere identificere sig med et Danmark, som de ikke længere har et forhold til udover sproget, der stadig taltes i hjemmene (Erdem 2007: 66). Dette billede af en minoritetsgruppe, der holder sig for sig selv, gengives også blandt flere af DANSKE STEMMEs informanter, fx i dette citat fra et interview, hvor en informant født i 1920'erne på landet udenfor Tres Arroyos bliver spurgt, om hans forældre kun talte dansk:

”Ja, næsten for mange gange, dem der kom og hjælpet, de var danskere – og mange gange var de ikke, og så skulle man blande lidt. Og det samme med maden, den var jo også nærmest dansk. Hvis vi skulle til fødselsdag eller fest eller noget, så var det dansk. Der var ikke meget med at blande sig. Det var jo sådan lukket. Og du skulle heller ikke tænke på at gifte dig med en spansk, for det gik

ikke så godt. Til sidst så blev det jo blandet, man kunne ikke undgå det. Hvis der var en dansk fest, så var argentinerne ikke velkomne"

Efterfølgende blev der spurgt ind til, om danskerne blandede sig med hollænderne, som også har udgjort en væsentlig af samfundet i og omkring Tres Arroyos, og til det var svaret: *"Hollænderne var meget lukket"*, hvilket nok betyder, at dem blandede danskerne sig heller ikke med. Det er dog svært at give et præcist svar på, hvornår det begyndte at blive mere acceptabelt at gifte sig uden for kolonien, og hvornår det dominerende sprog i hjemmene og i klubberne gik fra dansk til spansk. Men Erdems bud på er, at der omkring 1940'erne kom et skifte blandt den yngre generation. Han understreger (2007: 66), at en vigtig faktor for, at det danske sprog blev bevaret i flere generationer, var, at mange danskargentinere ikke giftede sig med argentinerne. Dette havde været utænkelig i de første generationer. Der var en vis prestige i at gifte sig med en ung mand eller kvinde fra Danmark, fordi man på den måde fik det danske fornyet. Dette uddyber Mirna Ambrosius de Skov her:

"Vi skal huske på, at det var ikke nemt dengang at tage til Danmark. Når der endelig kom en ung dame eller mand fra Danmark, handlede det om at lære så meget som muligt af personen" (Erdem 2007: 67)

Det danske sprog havde altså igennem flere generationer høj status, hvilket også betød, at mange af børnene, der var født i Argentina, havde dansk som førstesprog. Vi hører blandt andet flere af DANSKE STEMMERS informanter fortælle, at de ikke kunne spansk, da de startede i skole. Nogle lærte først spansk omkring 10-års-alderen i forbindelse med at de blev sendt i argentinsk skole. Et eksempel på det kommer fra denne kvinde som omtales af sin mand i et af DANSKE STEMMERS interviews:

"Hun var ude på landet indtil hun var 10 år. Hun lærte dansk fra en dansker, der var hendes lærerinde. De talte dansk derhjemme. Hun lærte først at tale rigtig spansk da hun var 10 år. Alle argentinerne spørger, hvor hun er født henne. Hun taler ikke rent argentinsk"

Det har uden tvivl været svært for mange af børnene i de danske kolonier, når de startede i argentinsk skole. En anden af DANSKE STEMMERS informanter forklarer, hvordan han

selv og hans ældre søstre blev drillet i skolen på grund af deres mangel på spanskundskaber:

"Mine søstre, det gik svært for dem [da de kom i argentinsk skole], de grinede lidt ad os, og så kaldte de os russere. Hvis du har lyst hår, så er du russer. Det kunne vi sørme ikke lide"

Senere i interviewet fortæller han om sine sproglige problemer i skolen: *"Jeg kunne ikke spansk indtil jeg var 7 år, det var ikke spor sjovt, jeg kunne ikke forstå noget"*. Informanten fortæller endvidere, at han på den baggrund blev drillet, og hans hustru forklarer, at der den dag i dag stadig er ord, som han ikke udtaler rigtigt på spansk. Hun mener, at dette er tilfældet for mange af dem, der ligesom hendes mand har gået på den danske skole i Cascallares, vest for Tres Arroyos (se nedenfor). Det er muligt, at drilleriet har været medvirkende til, at de dansktalende børn har haft et stort ønske om at skifte helt over til spansk – også i hjemmene.

De danske skoler i Danskertrekanten

Udover menighederne viser den århusianske antropolog Per Agertoft, at også de danske skoler i Argentina spillede en stor rolle i bevarelsen af det danske sprog og danskheden:

"Det enkelte individ er i den konstruktivistiske optik formbart, og dets opfattelse af sig selv som del af et større fællesskab afhænger af den dannelse eller prægning, det gennemgår i forskellige fora. Således kan en nationalt orienteret geografiundervisning og fædrelandssange i skolesystemet skabe mennesker, som identificerer sig med et bestemt nationalt fællesskab." (Agertoft 2005: 9)

Agertoft fortæller, at de danske skolefolk i Argentina ikke var imponeret over de offentlige argentinske skoler i Danskertrekanten og myndighedernes måde at håndtere skole-spørgsmålet på, og de etniske privatskoler, som eksempelvis den danske kostskole, der blev oprettet i Cascallares i 1918, var én måde at afhjælpe den desperate skolesituation på. De private skoler kunne indfri de forventninger til en skoleuddannelse, som det argentinske skolesystem ikke kunne (Agertoft 2005:63-65). Ifølge danskargentinerne var den danske skole i Cascallares helt op til i 1950'erne den bedste skolemulighed for folk, der levede ude på landet.

Man kan ikke komme uden om at skolen i Cascallares, der for mange elever langvejsfra var en kostskole, har spillet en meget væsentlig rolle for danskargenterne i Danskertrekanten og for de danskargentinske institutioners historie. Det ville være interessant med en kortlægning af de beslutningsprocesser der gik forud for oprettelsen af skolen, og af de hvordan man gennem tiden har ment at skolen bedst kunne uddanne eleverne til at være danske *og* argentinske, men desværre er de skriftlige kilder hertil gået tabt på ved en brand.

En tidligere forstander på skolen, Helge Markvardsen, har dog genfortalt de danske skolers historie i Argentina i et afsnit i Vartovbogen fra 1962 (Markvardsen 1962). Fra Markvardsen ved vi, at den første danske skolebygning blev bygget i 1898 som en højskole for danskargentinere over den almindelige skolealder, og at der blev givet undervisning på både spansk og dansk (Markvardsen 1962: 138). I 1908 blev der stiftet en dansk skoleforening, og på dette tidspunkt var der 60-100 elever på skolen i Cascallares. I 1917 kom der en argentinsk lov, der krævede at skoleledere skulle have en argentinsk lærereksamen. Denne periode anses også for at være skolens storhedstid, der varede indtil landbrugskrisen i 1929-1930. Endvidere ved vi fra Markvardsen, at der i 1919 blev åbnet en børneskole i Cascallares på grund af den store interesse, der havde været med højskolen. Formålet med skolen var at skabe det bedste grundlag for danskheden og menigheden. Han fortæller også, at der de første år har været omkring 65-70 elever. De fleste af eleverne kom fra de sydlige provinser omkring Buenos Aires, men der var børn også fra andre steder hvor danskere havde slået sig ned, fx Mendoza, Tucuman, Cordoba, Corrientes, Pampa Central og Buenos Aires. Under landbrugskrisen fik skolen dog en tilbagegang, da mange familier ikke længere havde råd til at sende deres børn af sted.

I perioden 1925 til 1940 skete der en ændring i de danske skolers virke, som hænger sammen med udbygningen af det argentinske samfund og et generationsskifte indenfor den danske koloni. Den danske skole i Tandil er et eksempel på det. Skolen i Tandil gik fra at være en klar dansk skole, hvor den argentinske dimension var sekundær, til gradvist at blive en danskargentinsk skole. Her gik de nødvendige argentinske kundskaber hånd i hånd med den danske dannelse. Dette er ifølge Agertoft begyndelsen på den langsomme nedsmeltning af danskheden:

"[I 1962] indstilles driften helt. Muligvis pga. til dels den dårlige argentinske økonomi, men samtidig et billede på, at båndet til moderlandet er ved at være tyndslidt, til at det kan holde meget længere." (Markvardsen 1962: 157)

I 1950-1960'erne er båndet til moderlandet eller til danskheden altså svagere, ifølge Markvardsen og Agertoft.

Opsamling

Det er tydeligt, at det danske sprog, og alt hvad der har med dansk at gøre, har haft stor prestige i den tidlige kolonihistorie. Sproget blevet bevaret i hjemmene og i koloniens aktiviteter. De danske menigheder og de danske skoler har spillet en stor rolle i bevarelsen af det danske sprog og danskheden, og ønsket om at bevare forholdet til moderlandet, dets traditioner og dets sprog var stærkt. Dette har også medvirket til, at det har været ildeset at gifte sig udenfor kolonien, og at kolonien i store træk lukkede sig for det omgivende samfund. Samtidig var der dog mange af de danske børn, der på grund af manglende spanskkundskaber havde svært ved at klare sig, når de kom i argentinsk skole.

Eldorado: Drømmen om det grønne guld

Den danske kolonihistorie i Eldorado adskiller sig på mange måder fra den danske kolonihistorie i Danskertrekanten: Den langt mindre, den blev etableret senere, og mange af dens medlemmer kom ikke direkte fra Danmark, men fra andre steder i Argentina (Engwald 1938).

I det følgende afsnit vil vi se nærmere på Eldorados tidlige historie. Vi vil se, hvorfor danskere var blandt de første til at etablere en dansk koloni i Argentinas vilde urskov, 1500 km fra den første danske koloni i Tandil. Vi vil også se nærmere på, hvilken betydning disse meget anderledes og udfordrende geografiske omgivelser har haft for det danske sprog og danskheden for de mennesker, der valgte at bosatte sig i Argentinas urskov. Beskrivelsen trækker på Olaf Johansens og Nina Raben de Engwalds beretninger fra den første tid i Eldorados og på udtalelser fra DANSKE STEMMERS informanter.

Ligesom Hans Fugls færden og ihærdighed på mange måder blev afgørende for, hvor størstedelen af de danske udvandrere bosatte sig i Argentina, spillede én bestemt mand en stor rolle for, at der blev etableret en dansk koloni i Eldorado. Hans navn var Carl Engwald, og han var ankommet til Argentina fra København i 1911 sammen med

sine to brødre. Men modsat flertallet af danskere blev han på ingen måde en etableret del af den danske koloni Danskertrekanten (Engwald 1938: 18-136). På et tidspunkt fik Engwald arbejde ved et firma, hvis ene ejer, den entreprenante tysker Schwelm, havde købt et meget stort stykke jord i Misiones' vilde urskov. Schwelm ønskede at kolonisere området og inviterede i den forbindelse Engwald en tur med op til det, der i dag er byen Eldorado. På denne rejse blev de enige om, at området i første omgang skulle koloniseres med danskere (Engwald 1938: 89). Engwalds kone Nina forklarer i sin bog *Eldorado* hvorfor:

"Hvis en Kolonisation skal lykkes, gælder det først og fremmest om at faa fat paa de rigtige Mennesker straks, og det var min Mands faste Overbevisning, at der ikke fandtes nogen, der var bedre til løse Koloniseringsopgaven end danske Landmænd – de er dygtige og grundige i deres Arbejde og stræber i Reglen efter at kunne naa videre end til blot at klare Dagen og Vejen." (Engwald 1938: 89-90)

Schwelm og Engwald var også enige om, at jorden skulle udbydes til en billig pris, selv mennesker med en meget beskeden kapital skulle være i stand til at købe. Engwald var overbevist om, at Misiones var fremtidens land, som ville gøre enhver nybygger til en selvstændig og uafhængig mand. Disse tanker indgik i den hvervekampagne, som Engwald blev ansvarlig for (Engwald 1938: 90). Kampagnen foregik via annoncering i aviser og rejser sydpå til Danskertrekanten, hvor Engwald holdt foredrag for at vække interessen blandt sine landsmænd (Engwald 1938: 91). Det gennemgående motto, der skulle overbevise landsmændene, lød: *"Giv en mand en have til leje, og han vil forvandle det til et øde, giv en mand et øde til eje, og han vil forvandle det til en have"* (Engwald 1938: 91).

En af de landsmænd, der blev tiltrukket af Engwalds kampagne, var Olaf Johansen, der i 1920 var kommet til Necochea fra Danmark sammen med sin familie (Johansen 2009: 21-25). Johansen var kommet til Argentina for at arbejde sig op fra bunden, men han måtte erkende at vejen op var lang og drøj: *"dette var rigtignok ikke den frie, eventyrlige Tilværelse, jeg havde drømt om"* (Johansen 1934: 40). Johansens trængsler skyldtes uden tvivl, at han kom til Argentina på et så sent tidspunkt, hvor den gode jord allerede var købt op, og det var ikke nemt at gå fra bondekarl til godsejer (Johansen 1934: 42). Men Johansen bevarede sin drøm om at blive en uafhængig mand:

”Og saa viste der sig virkelig noget. En meget rig Englænder (...) havde købt en mægtig Skovstrækning i Territoriet Misiones (...) Han havde planer om Kolonisation, og af en eller anden Grund var Skandinaverne udsete til at tage de første Tørn. En Bogholder i Firmaet var tilfældigvis Dansker, og gennem ham organiseredes nu en Kampagne med Annoncer og Artikler i dansk-argentinske Aviser (...) indtil alle dansktalendes Interesse var Vakt – for eller imod (...) Fotografier fra skønne subtropiske Urskove (...) Regnskaber med næsten bare Indtægtsposter flimrede for vore gridske Øjne (...) Denne menneskekærlige Englænder var netop slumpet til at købe det allerbedste Land i Verden.” (Johansen 1934: 41-42)

Ikke alle lod os lokke med ord om et forjættet land nordpå, men andre valgte at prøve lykken. Således blev der i påsken 1921 arrangeret en fælles rejse op til junglen for ca. 20 danskere (Engwald 1938: 92), og senere bosatte de første danskere sig op omkring det der skulle blive til Eldorado, heriblandt familien Johansen. De rejste sammen med en anden dansk familie, og straks ved ankomsten startede begge familier med at arbejde på en *lote*, et jordstykke, som andre havde købt. Her skulle de dyrke det grønne guld dvs. yerba-planten, planten, der, som Engwald havde lokket med, skulle gøre dem til uafhængige (og velhavende) mænd (Johansen 2009: 34). Siden fulgte flere danske familier og enlige ungarle op gennem 1920'erne (Johansen 2009: 44), mange af samme grund som Johansen, som det her fortælles i et af DANSKE STEMMERS interview:

”Hvad skete der, danskerne kom fra Danmark til Buenos Aires, og de kunne ikke sproget. Der gik de så hen til Tandil, og der var han [bedstefar] 2 år, og der havde han indset, at han ville altid være almindelig arbejder og aldrig komme til at have egen jord, og så var det en dansker, der lavede propaganda ”kom til Misiones, der får du land”, Engwald, derfor kom han til Misiones i 1921”

Og at det blev lokket i stor stil, fremgår af et andet interview:

”Og så havde Engwald, som var den, der fik mine forældre til at købe heroppe, fordi de sagde, her kan du, her kan du, det grønne guld. Men så sagde min far; ”jamen jeg kan ikke bo oppe i urskoven”. ”Jamen det behøver du ikke, du har jo fået de der penge i Tyskland, så du kan bo i Danmark, og du kan leve af dem, som arbejder heroppe og høster det grønne guld” [sagde Engwald til informantens far]”.

Fortællerens far lod sig lokke, og omkring 1926, rejser familien så fra Buenos Aires op til Eldorado:

”Så kom vi op her, og så så vi, at 70 procent eller mere, 80 procent, var døde ud af det, som var plantet, og nu havde de sat alle deres penge ind i det, så mor sagde: ”ja, her må vi blive”. Så de købte en lille lote, med et hus og to køer og en hund, fordi de kendte jo ikke til at arbejde (her). De havde ikke spor anelse om, hvordan det skulle være”

Det har ikke været muligt at finde frem til det præcise antal danskere, der bosatte sig i Eldorado, men en af DANSKE STEMMERS informanter mener, at der var tale om ca. 30 danske familier. Af den svenske lingvist Flodell (2012: 168) får vi at vide, at den danske klub 'Haabet' havde 100 medlemmer, da den var på sit højeste, hvilket må have været i årtierne efter den blev grundlagt i 1922. At den danske koloni i Eldorado aldrig blev større, kan blandt andet skyldes, at Engwald ikke ville have hvilken som helst type dansker til kolonien. Han ville kun have danskere, der i forvejen befandt sig i Argentina. Schwelm havde gerne set, at der også kom nye danske emigranter direkte fra Danmark til kolonien, men det satte Engwald en stopper for. Han var af den overbevisning, at kun de danskere, der havde været bosat i Argentina i længere tid og var vant til hårdt arbejde, ville kunne tåle de hårde klimatiske vilkår i Misiones' tætte jungle. Da der ikke kom flere danskere fra andre områder i Argentina, blev der sat gang i hvervekampagner andre steder i og udenfor Argentina. Hvervekampagnerne var især henvendt til tyske immigranter (Engwald 1938: 95), og inden for en kort periode blev den danske koloni overhalet i antal af andre nationaliteter, med den tyske som den altdominerende (Johansen 2009: 130). Og det i et så stort omfang, at man den dag i dag stadig kan høre tysk på gaden i Eldorado.

Det danske sprog og danskheden i Eldorados tidlige historie

Ligesom i Danskertrekanten var de danske kolonister i Eldorado også i kontakt med andre sprog, især spansk og tysk. Johansen nævner dog i sin beretning, at man sjældent hørte et perfekt spansk i junglen, da der var så mange nationaliteter. Derfor var han meget imponeret, da familien på et tidspunkt fik en radio: *”Praktisk Betydning fik Radioen for os (...) og desuden som Sproglærer, da der her i Skovene er sjældent at høre Sproget [dvs. spansk] talt rent og tydeligt”* (Johansen 1934: 136, 211). Johansen fortæller videre, hvorfor dem, der ikke var opvokset i Argentina, aldrig rigtig fik det spanske sprog og den

argentinske kultur helt ind under huden: ”*meget faa Mennesker, som rejser ud i moden Alder, naar at beherske et saa fremmede Sprog som det Spanske fuldkomment nok til dybere Indtrængen*” (Johansen 1934: 209).

Af DANSKE STEMMERS interview fremgår det, at ægteskaberne allerede var blandet i den generation, der går forud for informanterne, dvs. højst sandsynligt fra den første generation, der opvoksede i Eldorado. De blandede ægteskaber, som vi hører om, involverede dog udelukkende danskere og tyskere. I nogle af de tilfælde har der været to sprog i hjemmet. En informant fortæller: ”*Det var ikke så let, for de [dvs. forældrene] kunne ikke spansk. Så måtte jeg tale tysk med min mor og dansk med min far*”. Informanten fortæller også, at hendes far talte dansk til moren, som så svarede ham på tysk. Et brødrepår fortæller at forældrene talte dansk sammen, selvom moren var barn af et dansk-tysk ægteskab. Dansk har altså, sammen med tysk, været dominerende i hjemmene og i informanternes første leveår, men på forskellige måder. En kvindelig informant fortæller om sprogbrugen hjemme: ”*Ja, ja, vi talte dansk, og når vi kom sammen med de danske, var det alt sammen dansk*”. Men fra en anden hører vi at det danske sprog

”havde jeg svært ved, jeg talte tysk, fordi mine forældre de kunne godt tysk, og vi kom sammen med mange tyskere, så tysk det har jeg kunnet, og i skolen havde vi en tysklærer”

Det er gennemgående af beretningerne i DANSKE STEMMERS interview at spansk først kom på banen omkring skolestart: ”*men så var det, at man skulle gå i skole, og der lærte man selvfølgelig spansk*”, som den ene af brødrepåret fortæller.

Den sproglige omvæltning må have været stor for børnene i Eldorado, som den var for børnene i Danskertrekanten. Men når først det ældste barn var startet i skolen, tyder det på at indlæringen af det nye sprog, spansk, var mere glidende for de yngre børn. Flere informanter fortæller, at da den ældste kom i en spansktalende skole, begyndte han også at bruge det spanske sprog hjemme. Således gav den ældste af brødrene det spanske sprog videre til sine yngre søskende, hvorfor de yngre søskende var noget yngre, da de begyndte at lære spansk.

Selvom dansk har været et dominerende sprog i hjemmene i koloniens tidlige historie, er der dog ikke nogen indikationer på, at det har haft høj prestige, sådan som det var tilfældet i Danskertrekanten. Dette skyldes muligvis, at den danske koloni i Eldorado

var lille, og derfor har været nødt til at blande sig med indbyggere med andre nationale baggrunde. Alligevel nævner alle informanterne, at de har talt dansk hjemme, og der er ikke nogen tvivl om, at det danske sprog må have spillet en stor rolle i deres liv, siden de stadig behersker sproget den dag i dag. En væsentlig faktor for, at det danske sprog blev bevaret i hjemmene, kan, som vi så ovenfor findes hos Johansens: *"meget faa Mennesker, som rejser ud i en moden Alder, naar at beherske et saa fremmed Sprog som det Spanske fuldkomment nok til dybere Indtrængen"* (1934: 209). Det er derfor rimeligt at antage, at informanternes bedsteforældre aldrig har lært rigtigt spansk, og derfor har der været talt dansk i hjemmene. For at få et præcist svar på hvilken status det danske sprog har haft udenfor hjemmene i kolonien i Eldorado, og hvordan det kan være, at det er blevet bevaret i flere generationer, vil det være nødvendigt at stille dette spørgsmål direkte til informanterne.

Det danske sprog har altså ikke virket til at have haft en særlig høj prestige i den danske koloni, men forholdet til de andre danskere har alligevel været af en særlig karakter. Dette ses i de to nedenstående citater, hvor Johansen beskriver livet i den tidlige koloni, og om forholdet mellem danskerne og de andre nationaliteter:

"Men dette, at næsten ingen flere nye Ansigter viste sig, skabte blot en endnu mere levende Følelse af Samhørighed blandt os, som var bundet til Kolonien. Vor beskedne, nationale Forening, der stiftedes, mens Kolonien endnu spirede, og vi svulmede af meningsløse Haab om et helt lille Danmark i Skoven, voksede i disse Aar støt og blev Institution. (...) Det lille Medlemsbidrag bunkede sig sammen i Kassen og blev ved en fælles Kraftanstrengelse til et smukt Forsamlingshus omgivet af en Yerbaplantning, som skulde bestride Omkostningerne ved Bogsamling, Foredrag og lignende. Her holdtes nu vores Fester og Baller og Dilettantkomedier og hjemmebagte Foredrag i hyggeligt, kammeratligt Samvær." (Johansen 1934: 196-200)

Det forsamlingshus, som Johansen her nævner, er 'Haabet'. Citatet understreger igen, at det faktum, at gruppen ikke har været stor, har rystet dem sammen. Dette bekræftes yderligere i et citat fra Johansen (1934), hvor han sammenligner det følelsesmæssige klima i kolonien, der finder sted henholdsvis ved et besøg fra Danmark og ved sammenkomster, der involverede alle beboere, på kryds og tværs af nationaliteter i Eldorado:

"Hver eneste Sjæl, som forstod Dansk, mødte op til Foredragene, der var gode og fængende, men det var egentlig ikke det, som betød mest, Manden hilste fra Danmark og rejste hjem med friske Indtryk af os selv og vor Færd (...) for os Danske mindre betydningsfuld, var den Form for Fest, der udfoldedes i Parken ved Floden, naar Kolonisterne indbødes af Koloniens Grundlægger paa Republikens store Mindedage for Grundlov og Uafhængighed. Da samlede Indbyggerne af alle de forskellige Nationaliteter. (...) Saa broget et folkeliv, saa indfiltret et Sprogforvirring." (Johansen 1934: 196-200)

Den udprægede samhørighed mellem danskerne til trods, virker det dog ikke til at det var ildeset at gifte sig udenfor den danske koloni. Vi har allerede hørt om blandede dansk-tyske ægteskaber, og Johansen bidrager selv:

"Mange Tusind Hjem af fremmed Nationalitet var nu grundet uden om den første lille Koloni, hvor Danskerne stadig holdt godt sammen. En og anden af de unge giftede sig med danske eller tyske Piger og øgede saaledes de første faa Familiers Antal." (Johansen 1934: 198)

Der er ikke noget i DANSKE STEMMERS interview der tyder på, at det i Eldorado har været ildeset at gifte sig med andre nationaliteter, heller ikke latinske eller argentinske, modsat i Danskertrekantens tidligste historie, om end de ægteskaber, vi især hører om, har været mellem danskere og tysktalende. Om en sådan umiddelbar eller naturlig accept af giftermål udenfor den danske kreds har været udbredt og problemfrit tolereret, må efterfølgende studier afklare. Det fremgår dog heller ikke nogen steder, at folk udenfor danskerkolonien ikke var velkomne til diverse fester, sådan som det var tilfældet i Danskertrekanten – tværtimod: *"De [alle nationaliteter i Eldorado] var som en stor familie – de var alle sammen i samme båd"* siger en af DANSKE STEMMERS informanter fra Eldorado, og alle blev inviteret med til sammenkomster. Samtidig virker det dog ikke til, at der har været mange argentinere til stede, da de fleste nationaliteter, der bliver nævnt er tyskere, schweizere, polakker og svenskere. Læg hertil Johansens iagttagelse, at det sjældent var et "rigtig spansk" man hørte i junglen. For at finde ud af om dette har spillet en rolle i forhold til det mere åbne miljø, vil det igen være nødvendigt at spørge mere direkte ind

til det – både i Eldorado og i Danskertrekanten, for derefter at kunne lave en sammenligning. Er det muligt, at der er nogle nationaliteter, der har været mere velkomne i danskerkolonierne end andre?

Danskargenterne i Eldorado fik også dansk litteratur hjemmefra Danmark, og der blev oprettet et dansk bibliotek (Coorporativo 2012). Men løbende begyndte de også at læse argentinske aviser og tysk litteratur:

”Man kunde holde en dansk Avis og gennem enkelte af de nye Bøger, efter fattig Evne, følge dem derhjemme i Danmark, der dyrkede vores Sprog som Kunst. Argentinske og Spanske Blade og Bøger begyndte ogsaa at glide ned, tyske med, for nu blev det store Flertal af Kolonisterne Tyskere, og mange af dem ansaa det for overflødig at lære deres nye Hjemlandssprog.” (Johansen 1934: 185-186)

Modsat Danskertrekanten havde den danske koloni i Eldorado ikke et tæt tilhørsforhold til en dansk menighed, og der har aldrig været en dansk kirke og en fast præst. I stedet blev der etableret en klub, og der blev sparet sammen til og i 1922 bygget et forsamlingshus, 'Haabet' (Tjell 2009), der i årene fremefter var centrum for sociale arrangementer, julesammenkomster og folkedans. Man har dog holdt fast i den lutheranske tro, og man har ifølge DANSKE STEMMERS informanter kunnet gå til gudstjeneste i en tysk kirke. Og så har man haft besøg af danske præster fra Danskertrekanten og Buenos Aires, og sådanne besøg har ifølge Johansen været et tilløbsstykke, og samtidig har de fungeret som en måde at styrke sammenholdet på blandt danskerne:

”Alle mødte, hver eneste Sjæl, selv om de fleste vel ikke havde skænket hverken Præst eller Kirke mange Tanker i Aarene, der var gaaet, og meget faa havde savnet dem. Der havde simpelthen ikke været Tid til det. (...) Der var jo naturligvis de Daabsbørn, de havde samlet sammen, som Konerne gerne vilde have meldt ind i Kirken. Ikke just fordi man troede, de smaa kulde lide for, om de ikke blev døbt, men naar det nu var muligt at skaffe Præsten hertil, hvorfor saa sætte Vorherre i Forlegenhed? (...) De gifte Kvinder (...) havde vel den egentlige Skyld i, at Kirken i Dag holdt sit Indtog i Skoven – som de var Skyld i saa meget andet til Gavn for Sammenhold og Gildesglæde.” (Johansen 2009: 115-117)

Skolegang i den danske koloni i Eldorado

I begyndelsen af Eldoradokoloniens historie har der været en form for dansk skolegang: *”De opvoksede Børn samledes et Par Aar til dansk Skolegang to Gange om Ugen hos en af Ungkarlene, som var lidt mere end almindeligt studeret.”* (Johansen 1934: 198). Vi hører ikke fra Johansen om, hvad der senere sker med børnenes undervisning. Men fra DANSKE STEMMERS informanter får vi mere at vide:

”Jeg lavede i Buenos Aires sekundarskolen, 5 år, fordi her i Misiones var der kun én sekundær skole, det var i Posadas, og den tilhørte den katolske kirke, og min søster hun var allerede i en katolsk skole i Posadas, og min far sagde, ”Jeg vil ikke have, at min søn også går til en katolsk skole”, så måtte han sende mig til Buenos Aires, til vores kirke har en internat, hvor vi kunne bor, og så lavede jeg 5 år der”

Citatet vidner om, at der har været en vis afstandtagen fra i hvert fald de katolske institutioner. Hvad grunden var til dette, bliver desværre ikke uddybet. Der blev aldrig bygget en dansk skole i Eldorado, men der har i korte perioder været danske skolelærere på besøg for at lære børnene at læse og skrive, også i informanternes generation, fortæller informanterne. Og så erfarer vi fra DANSKE STEMMERS interview at det på et tidspunkt blev normalt at sende sine børn på skolen i Cascallares i Danskertrekanten, men de interviewede, som er født i 1930-1940'erne, er den sidste generation, der har været af sted. Angiveligt har pengene til at sende børnene af sted været for små. Eller der har været en tidligere erkendelse af, at den særlige danske bevidsthed, som børnene ville få styrket i Cascallares, ikke ville komme dem til gavn i immigrantsamfundet i Eldorado, hvor det danske spillede en stadig mindre rolle.

Opsamling

De børn, der voksede op i begyndelsen af Eldorados danske historie (født mellem 1921 og 1944), talte dansk i hjemmene og ved danske sammenkomster, ligesom danskerne gjorde det syd for Buenos Aires. I begge kolonier havde børnene generelt svært ved at tale spansk, da de startede i argentinsk skole, men det spanske sprog vandt indpas i dansk-argentinerne hjem, efter børnene startede i argentinsk skole. Men udover kontakten med spansk har flere af DANSKE STEMMERS informanter i Eldorado også fortalt, at der har været tæt kontakt med især tysk. Allerede i Eldorados tidlige historie har der været blandede

ægteskaber, især dansk-tyske, og der er på intet tidspunkt blevet givet udtryk for, at gruppen har isoleret sig fra det omkringliggende samfund, selvom den har haft egne sammenkomster. Måske har det spillet en rolle, at det omkringliggende samfund især har bestået af tyskere, schweizere, polakker og svenskere, dvs. andre indvandregrupper og ikke-indfødte argentinere end sydpå. Fra begyndelsen har den danske koloni i Eldorado haft kontakt med andre danske samfund i Argentina og med danskere fra Danmark.

Det danske sprog og danske kultur i Argentina i dag

De danske kirker i Tandil, Tres Arroyos og Necochea står stadig den dag i dag og vidner om en dansk fortid syd for Argentinas hovedstad, og om en samtid, hvor efterkommere af danskere stadig har et tilhørsforhold til en protestantisk kirke. På samme måde som kirkerne symboliserer, at her er dansksindede, står også flere danske skolebygninger tilbage og vidner om en dansk historie. En af bygninger fungerer stadig som skole, 'Colegio Argentino Danés Alta Mira', men ud over dens navn, er der ikke længere meget dansk over den, og alt undervisning foregår i dag på spansk. De danske efterkommere mødes også stadig i de danske klubber, selvom sprogbrugen nu er domineret af spansk.

Det er denne situation, som vi i de følgende afsnit vil dykke ned i – mere end 100 år efter, at det første spadestik blev taget til en dansk koloni i Argentina. Undersøgelsen er hovedsageligt bygget op på beretninger fra DANSKE STEMMERS informanter, suppleret med nyere fortællinger fra andre kilder. Tilsammen giver disse kilder et nutidigt billede af de danske kolonier i Danskertrekanten.

I dette afsnit vil vi se nærmere på, hvilke forhold de argentinske efterkommere af danskere har til det danske sprog, Danmark og danskhed. Vi vil se nærmere på, hvem der stadig taler dansk, om det stadig bruges aktivt, og i hvilket omfang, det bliver givet videre til nye generationer. Derudover vil vi se nærmere på, om danske traditioner vedligeholdes, hvor jeg vil være opmærksom på, om disse traditioner er forbundet med landet Danmark, eller om de er mere forbundet til et slags symbolsk Danmark i Argentina – altså til den historie, som deres forfædre etablerede i Argentina tilbage i slutningen af 1800-tallet og i starten af 1900-tallet.

Dansk sprog og kultur i Danskertrekanten

At det danske sprog i Argentina er ved at synge på sidste vers, er de fleste efterkommere af danskere i Argentina enige om. Som en af DANSKE STEMMERS informanter forklarer det ”Du skal tænke på, at der er gået 50-60 år siden – det er anderledes nu”. En anden informant uddyber: ”Jeg har en datter. Hun taler ikke dansk – ikke et spor, men det kunne jo heller ikke blive ved med at gå sådan” – altså med at holde fast i det danske sprog. Informanterne forklarer videre, at deres børn begyndte at tage indtil storbyerne for at studere, hvilket man ikke havde mulighed for i deres generation. Det betyder, at deres børns generation ikke på samme måde har været isoleret i landområderne. Derimod har de været i større kontakt med det spanske sprog og dermed også med personer udenfor kolonien. Det er velkendt, at jo mere kontakt et minoritetssprog har med et dominerende sprog, jo mere sandsynligt er det, at minoritetssprogets status bliver svagere. Nogle informanter fortæller, at de har forsøgt at lære deres børn nogle danske ord, men mere er det ikke blevet til. De mere og mere almindelige blandede ægteskaber med udelukkende spansk-talende har uden tvivl været med til at give dødsstødet til det danske sprog. Vi så jo i den historiske gennemgang, at det på et tidspunkt har været ildeset at gifte sig uden for kolonierne og en anden informant, født 1921 i Necochea, fortæller at han selv oplevede noget lignende. I 1961 giftede han sig med en argentiner:

”Og det var ikke nemt for mig at gifte mig med hende, jeg er protestant og hun er katolik og halvtreds år tilbage var det meget dansk. Ja, danskerne de ville ikke have noget med det at gøre”

Informanten fortæller videre, at hans mor også var imod det, men at hun måtte acceptere det til sidst. Hans bror giftede sig også med en argentiner af italiensk afstamning. Brødrene havde ikke fået ideen fra fremmede, da deres far, der var halvt svensk og halvt dansk, altid havde sagt, at det var vigtigt at ”skifte blodet”. Samtidig fortæller informanten, at faren ikke havde brudt sig meget om Danmark eller det lukkede danskersamfund i Argentina til trods for, at han var dansk gift.

I et af DANSKE STEMMERS interview bliver der spurgt ind til, hvorfor informanten har bevaret det danske sprog, hvortil hun svarer ”fordi at jeg kan huske det”. Hertil tilføjer hendes mand ”og din søster kan også tale dansk”, hvorpå hun uddyber ”det går også på

dansk mange gange [med søsteren], det går sådan lidt frem og tilbage". Hun bruger således stadig det danske sprog aktivt, når hun taler med sin søster, dog blandet med spansk. Hendes mand taler også dansk, men det fremgår ikke af interviewet, om de taler dansk indbyrdes. Hun fortæller desuden, at hun har brugt sproget på rejser inden for det spansk-talende Sydamerika, for så var der ingen, der kunne forstå, hvad hun sagde. Det virker dog ikke til, at hun har en særlig veneration for eller dybe følelser involveret i bevarelsen af det danske sprog, der, erfarer vi, kun bliver brugt i ny og næ og under særlige omstændigheder.

Et ældre ægtepar fra Danskertrekanten fortæller om, hvordan de har brugt og stadig bruger det danske sprog med deres børn:

"De har talt derhjemme til os. De kunne kun dansk da de skulle i skole. Ham der er i Danmark nu, han ville slet ikke tale spansk, selvom han havde en lærer, der kom og prøvede. Da de først havde lært spansk, så ville de ikke tale dansk. Men de kan dansk"

Samme ægtepar er også blevet belært af deres søn, at det danske, de taler, er blandet med spansk. Sønnen har siden 1997 boet fast i Danmark, og ægteparret fortæller: *"Han sagde det dansk de havde lært hjemme var ikke ordentlig dansk, de havde blandet det lidt sammen med spansk-danske-ord"*. De forklarer videre, at da de boede ude på landet, var deres børn langt væk fra deres venner, så de første år har de ikke haft så meget kontakt til det spanske sprog:

"Problemet var, at alle deres venner kunne spansk, men de boede ude på landet, så de havde ikke gode muligheder for at mødes så meget med dem. De fik først lært rigtig spansk, da de kom i skole. Men ved spisebordet skulle der kun tales dansk. Så sagde de ikke noget"

Dette minder meget om det billede, vi også har set tegnet fra andre informanter. Ægteparret fortæller endvidere, at de i dag stadig taler dansk til deres nu voksne børn, men at de nogle gange blander med spansk. Deres børn svarer dog altid på spansk, og den ældste af dem er den, der taler mindst dansk. Dette forklarer de med, at han blev gift med en spansktalende og ikke har haft mulighed for at tale med dem hver dag. De understreger dog, at han forstår alt på dansk. Selvom det altså er lykkedes ægteparret delvis at føre det

danske sprog videre til deres børn, er de enige om, at det danske sprog er på vej væk i Argentina: ”*alle dem der taler dansk er lidt halvgamle, og deres børn vil heller ikke rigtig lære dansk*”. Også i kirkerne er det danske på vej væk, fortæller de:

”Det bliver svært efterhånden. Vi kan se nu, at præsten her han holder op med at være præst, hvad er der ved at få en dansk præst? For hvor mange kan forstå ham, for der er ikke mange, der kan dansk”

Der er altså ingen tvivl om, at mange af den danske kirkes medlemmer ikke længere kan dansk, hvad der langt hen ad vejen kan overføres til et mere generelt billede på det danske samfund, der er tilbage i Argentina den dag i dag. Informanten giver også et andet bud på, hvorfor han mener, at det danske sprog er på vej væk i Argentina:

”Så er det ikke længere som i gamle dage, hvor danskerne immigrerede til Argentina, fordi Danmark var et lille fattigt land. Leveforholdene i Danmark har forandret sig fra da hans oldeforældre udvandrede. Nu er det Argentina, der er fattigt”

Dette er også et aspekt som er en væsentlig del af Edwards (1992: 50) typologi, som han kalder ”Nature of in- and out-migration”. Der kommer ikke flere nye dansktalende til kolonierne, og oven i købet er dem, der kom, begyndt at flytte fra landet og ind til storbyerne. Hans hustru gør os opmærksom på et andet interessant aspekt i forhold til at forstå, hvorfor dansk og danskhed har overlevet så mange år og generationer i Argentina:

”Der er ikke noget patriotisme. Argentina er jo ikke andet end fyldt med immigranter. Dengang, når jeg tænker tilbage, vi lærte alt, hvad der var dansk, det var super – min far det var dansk, min far han sørgede for, at vi alle sammen kom til Danmark – han ville have, at vi skulle se hans land”

Nogle mennesker har måske ikke haft et stærkt tilhørsforhold til immigrantlandet Argentina, og har måske netop derfor haft et større behov for at holde fast i egne rødder. Disse rødder spiller ifølge Jarnum (2006) stadig en stor rolle i argentinernes identitetsopfattelse. Hun nævner blandt andet: ”*Bevidstheden om disse immigrantrødder er stadig så stor at mange argentinere endnu i dag finder det svært at definere en fælles kultur*” (2006: 48). Informanten fra tidligere er dog ikke i tvivl om, at også er argentinsk:

”Da jeg kom til Danmark som ung, der blev jeg klar over, at jeg var argentiner, så blev jeg patriot kan man sige. Fordi når jeg så et argentinsk flag – så blev jeg klar over at jeg ikke var dansker. Jeg var 23 – derfor sagde jeg til drengene – I skal rejse ud – for så bliver det en helt anden måde at se tingene på”

En anden af DANSKE STEMMERS kvindelige informanter, født i 1953 i Necochea, fortæller:

”Mit danske det er ikke helt så godt. Det er fordi, jeg slet ikke praktiserer det, og selvom du synes, at jeg taler pænt dansk, så er det bare fordi, at jeg har boet i Danmark i min barndom. Jeg har gået i skole i Danmark. Da jeg var 7 år – jeg er den ældste af tre – min far var dansker og min mor var hollænder, så det var en dejlig blanding”

Da der bliver spurgt ind til, om hendes børn er interesseret i Danmark, eller om de føler et særligt tilhørsforhold til Danmark, fortæller hun:

”Jeg har sådan prøvet på at være neutral i den hensigt. Jeg har ikke prøvet på at skubbe dem til noget som helst, og den dag i dag har jeg af mine tre børn, to der bor udenlands. Der er en der bor i Spanien, og den anden, for øjeblikket er hun i Tyrkiet, men hun har været i Australien, Peru y Colombia”

Selvom flere af DANSKE STEMMERS informanter formentlig føler sig argentinske, så har de ikke en klar fælles definition på, hvad man er, når man er efterkommer af danskere i Argentina.

Et andet projekt, der viser et mere nutidigt billede af danskhed i Argentina, er den argentinske dokumentarfilm 'Lille Danmark' (CineFerico SEO, 2014). Filmen er optaget i Danskertrekanten, og den foregår på spansk med danske undertekster. Dens konklusion lyder:

”Som årene gik, har det Lille Danmark ændret sit udseende. En dansk baggrund banker endnu i de danske efterkommeres hjerter, men det etniske skel, der ekskluderer dem fra argentinsk kultur har ændret sig og givet plads til skabelsen formering af en reel 'dansk argentinsk' identitet”

Dette understøttes af flere af de danske efterkommere, der deltager i dokumentaren. En ældre kvinde udtaler:

*"Selvfølgelig håber jeg det ikke går tabt. Det er derfor vi gør alt muligt for at vedligeholde Den Danske Club, som den danske klub Dannevirke, som den Danske kirke, som de Otte Dage i Cascallares, som menighederne, som Sommerfe-
sten... Jeg tænker at de aldrig vil forlade Argentina, som altid vil bevares. Selv om man ikke bevarer sproget, måske, skal vi sige, at sproget faldet bort, traditi-
onerne vil ikke gå tabt de vil finde rod i landet her. Det er min mening og mit ønske"*

En yngre kvindelig deltager tilføjer:

*"Vi siger som i vores gruppe, at denne skole skal forblive som et bidrag fra dan-
skerne her til Argentina. Man kan ikke slutte det danske. Vi havde en præstefrue,
og hun sagde altid at i det argentinske flag vil der altid forblive en lille rød tråd
fra Dannebrog. Denne blanding er det som skal forblive her, for vores samfund,
for vores land. Drømmen er at dette fortsat kan fungere godt"*

En ældre kvinde nuancerer ved at påpege, at hun er argentiner, ikke dansker:

*"Jeg holder af mit Argentina! Når jeg rejser til Spanien, hvor jeg har min datter
og børnebørn, jeg er henrykt over at komme tilbage. Er glad for at være tilbage
i mit land. Jeg bytter ikke med Danmark"*

Modsat denne deltager er der en ældre mandlig deltager, som er i tvivl om, hvad han og de andre efterkommere er: *"Jeg tror, at vi er argentinerer"*, mens en anden ældre mandlig deltager slutter dokumentaren med følgende: *"Jeg siger, at jeg er et menneske, som har rødder to steder"*. Således viser dokumentaren en gruppe af danske efterkommere i Argentina, der er bevidste om deres rødder, og som heller ikke er i tvivl om at de befinder sig mellem to kulturer. På trods af betoningen af at man er argentiner, viser flere af deltagerne i både dokumentarfilmen og i DANSKE STEMMERS interview alligevel et ønske om at bevare de danske traditioner i Argentina, også selvom sproget måtte forsvinde. Der er en stor del af efterkommerne af danskere i Argentina, der har et godt kendskab til deres rødder og deres familiehistorie. Men vi skal dog huske, at den gruppe, som DANSKE STEMMER har talt med, er udvalgt fordi, de alle stadig kan tale dansk. Og ligesom deltagerne fra dokumentaren har de indvilliget i at deltage i et projekt, hvor omdrejningspunktet har

med Danmark og dansk at gøre. Derfor er det ikke overraskende, at vi får et billede af danskargentinere, der er fuldt ud opmærksomme på deres rødder.

Noget af det, vi mangler viden om, er, hvad der forbindes med danskhed blandt de efterkommere af danskere, der ikke længere dyrker det danske sprog, eller tager aktivt del i danskersamfundets traditioner. Ligesådan for generationen efter størsteparten af DANSKE STEMMERS informanter, der med en gennemsnitsalder på 72 år, repræsenterer den ældste generation af nulevende danske efterkommere. Hvor godt kender disse grupper til deres rødder? Er de interesserede i deres rødder? Kender de familiehistorien?

Som allerede nævnt er de danske menigheder stadig aktive, men ligesom det er svært at få det danske sprog videregivet til den unge generation, er det også svært at få denne generation med i kirken. Her formuleret af en af DANSKE STEMMERS informanter:

"Dem, der bliver det [involveret i menigheden], er de ældre, for de unge de vil ikke, men alligevel så skal de have deres børn døbt, men så kommer de ikke mere bagefter"

Mange informanter fortæller, at de unge heller ikke er interesserede i at betale for at holde det hele i gang: *"Det var også det, der skete med skolen - desværre. Og det sker med klubberne"*. Tre informanter fortæller, at de stadig er aktive i det danske klubliv i Tres Arroyos, hvor der er kortaftener og kvindeklubber. Her mødes kvinderne hver den første torsdag i måneden. Mændene mødes til at spille det spanske kortspil truco. Derudover har de fælles kortspilsaftener for begge køn hver anden torsdag hver måned i den danske klub, hvor de blandt andet spiller Hjerterfri. De danske juletraditioner bliver også stadig fulgt, dog er der mange steder lavet om på madtraditionerne, der før i tiden bestod af and eller gås, ris à la mande, kartofler, sovs og rødkål. De tre ovennævnte informanter fortæller, at de sidste jul slet ikke tændte lyset på træet, fordi det var for varmt. Der er stadig juletræ, gaver, nisser og risalamande med mandelgaver.

Andre traditioner holdes i hævd, når danskargentinerne mødes fx til sommerfest i 'Club Dannevirke' i Lumb lidt nord for Necochea, til sammenkomster i den danske kirke og til det årlige højskoleopholdstræf, 'Ocho Dias' ('De otte dage'). Flere af de danske klubber har også Facebooksider, hvor forskellige traditionelle arrangementer annonceres, fx 'Club Danés Necochea'.

Forholdet til Danmark blandt de andre danske efterkommere

Ud fra DANSKE STEMMERS interview får man et meget blandet indtryk af informanternes forhold til Danmark – om de har været i Danmark, om de har familiemedlemmer i Danmark osv. En informant fortæller eksempelvis med et smil på læben, at hun nok heller aldrig kommer det: *”Jeg har aldrig været i Danmark – og jeg kommer det nok ikke – jeg vil ikke have noget med det at gøre”*. Hun lægger således afstand til Danmark, og viser på ingen måde lyst eller behov for at lære Danmark at kende. En anden informant har derimod været i Danmark fire gange. Hun var sammen med flere danskargentinere, og de besøgte bl.a. familiemedlemmer og familiegravsteder, men også turistattraktioner som Legoland og Skagen. Men det er mange informanternes opfattelse, at der er mange danske efterkommere, der ikke har været i Danmark, og at en del helt har lagt Danmark bag sig:

”Der er mange, der ikke har været der. Jeg har en svoger, han kom herover, da han var fem år – han kom aldrig tilbage – han ville ikke, han ville aldrig rejse tilbage”

Andre udnytter til gengæld tilhørsforholdet til Danmark. En informant forklarer således, at der i 2011 kom nye danske regler, som gør at danskargentinere har nemmere ved at søge om arbejds- og opholdstilladelse i Danmark. Dette mulighed udnyttes af flere danskargentinere, der nu bor i Danmark med arbejds- og opholdstilladelse, og enkelte forsøger også at opnå dansk statsborgerskab. Dette skal nok også ses i lyset af, at der rent økonomisk er flere muligheder i Danmark i dag, end der er i Argentina – som nogle informanter nævner, er det Argentina, der i dag er et fattigt land, mens Danmark er et rigt land.

Selvom kolonien i dag ikke er lukket som i den tidlige kolonihistorie, får man alligevel det indtryk, at de danske efterkommere kender eller kender til hinanden indbyrdes, og at der altså stadig eksisterer et tæt dansk netværk i Argentina i de områder, hvor de danske kolonier engang blomstrede. Informanterne kan nævne mange danske familier, der bor omkring dem, og der er stadig kontakttled mellem kolonierne i Danskertrekanten og i Eldorado.

Opsamling

Det danske sprog bruges stadigvæk i Danskertrekanten, men det er spansk, der er det dominerende sprog, førstesproget. Flere fra den ældre generation udtrykker et ønske om og en tro på, at de danske traditioner bliver ved med at eksistere i Argentina, også selvom

det danske sprog forsvinder. Det er dog stadig ikke belyst, hvad den yngre generation tænker, og om ønsket om bevarelse af de danske traditioner vil blive holdt, eller om traditionerne langsomt vil forsvinde, ligesom det er tilfældet med sproget.

Eldorado i dag – en europæisk smeltedigel

Ligesom det er tilfældet i Danskertrekanten, er der også stadig danske vartegn at finde i Eldorado. Eksempelvis så har en efterkommer af en dansk familie købt Engwalds gamle hus og kaldt det 'Danskerhus', 'Casa Danés'. Det gamle forsamlingshus 'Haabet' og byens museum vidner også om en historie med danske rødder, ligesom det er tilfældet med kirkegården med de mange danske efternavne.

Det danske sprog og danskhed i Eldorado i dag

På samme måde som i forrige afsnit vil vi nu dykke ned i den situation som de danske efterkommere i Eldorado lever i, næsten 100 år efter de første nybyggere satte fod i den vilde urskov. Som i forrige afsnit vil dette hovedsageligt komme til at bygge på beretninger fra DANSKE STEMMERS informanter.

De fleste af DANSKE STEMMERS informanter i Eldorado er født og opvokset der, og er således pionerernes børnebørn. Dog er der en enkelt, der er født i Buenos Aires i 1921, og som kom til Eldorado som ganske lille sammen med sine forældre. Den danske gruppe har ligesom generationerne før dem blandet sig med andre nationaliteter, især tyskere, schweizere og svenskere. Netop dette faktum har haft en betydning for, at det danske sprog ikke er blevet givet videre til de nye generationer, mener flere af informanterne: *"Når man bliver gift med andre familier, så kommer man ind i noget andet, ikke sandt, så forsvinder det"*. Da der spørges ind til om informanterne også selv synes, det er en skam, at det danske sprog forsvinder, virker de alle til at være enige: *"Ja, det er en skam"*. Selv informanten, der er født i Buenos Aires i 1921 (dvs. tidligere end de øvrige interviewede) fortæller om de udfordringer, der var forbundet med at lære hendes børn dansk:

"Ja vi talte dansk. Men da de var alle sammen små, så havde vi en pige som havde arbejdet med fru Bylling og lært dansk, så til de var 5 år, så kunne de tale dansk, men da de begyndte i skole – særligt G. – han ville ikke tale – han ville tale spansk, så det blev efterhånden at vi talte spansk, og nu til dags taler vi spansk sammen"

Informantens mand var svensker, og de blev gift i 1940. To af hendes børn bor i Sverige, det tredje i Gibraltar, og det danske sprog er således heller ikke blevet givet videre i denne familie. En anden informant bekræfter, at de blandede ægteskaber har været med til, at det danske sprog ikke fortsætter i de nye generationer: *”Det triste er, at alle de børn er blevet gift med andre nationaliteter. Så efterkommerne de forstår ikke at snakke dansk”*.

Samme denne informant gør opmærksom på en anden faktor, der har medvirket til, at det danske sprog ikke er gået videre i de nye generationer:

”For jeg begyndte jo at snakke dansk med min første søn, og til fem år så snakkede vi dansk hjemme, så begyndte han med skolen, og så begyndte han at snakke spansk lidt mere flydende, og så skulle man finde nogle, der skulle passe på ham. Så sagde han, nu kan du lade være med at snakke mig så grimt. Han ville ikke snakke dansk mere”

Og da hendes børn begyndte i skole, skiftede hun selv mere over til spansk:

”Når de begyndte skolen, den første søn. Den anden fik jeg slet ikke noget. For jeg arbejdede og så var det husets, de skulle gå i gang, så havde jeg ikke meget tid til at snakke dansk til dem, for vi skal altid have nogle der hjælper os, passer børnene og gør rent og sådan noget, og så gik det hele på spansk. Jeg ved det er min fejl, pero nu er det for sent”

Og det ærgrer hende, at børnene i dag ville have ønsket, at det var anderledes: *”Det værste er, at de siger, hvorfor har du ikke blevet ved med at snakke til os [på dansk]”*. Flere informanterne forklarer, at de også har svært ved at finde lejligheder til at holde det danske sprog ved lige:

”Det er ligesom om tyskerne de siger, hvorfor taler I ikke tysk, fordi vi har ikke en lejlighed til at tale tysk, sådan med folk. Imellem os det spiller ingen ting. Det skal være med andre folk, ikke sandt, at man taler sprog”

En af mændene forklarer desuden, at selvom både hans søster og bror taler dansk, er deres fællessprog spansk:

”Det går alt på spansk, det er meget lettere for os. Det er det man vænner sig til det, selve det sociale live den driver det til. Man glemmer det, sådan lidt langsomt. Nu giver det lige lejlighed at tale med jer på dansk, ellers gør vi det ikke. Vores problem er, vi har ikke lejlighed med at tale [dansk], for eksempel da vi var i Danmark, i begyndelsen var det sådan lidt svært for os, men så med tiden så går det. Men nu med årene her, så går det i vores glemmebog [og så] skammer man sig lidt og ikke kan tale”

Mens mændene ikke har et forum, hvor de kan bruge det danske sprog, er der en mindre gruppe bestående af kvinder, der mødes ca. én gang om måneden med det formål at holde det danske sprog ved lige: *”Ja, vi samler os én gang om måneden og taler dansk”*. Og det fremgår, at det er en målbevidst gruppe, der gør sig umage med at holde sproget i live, for som en af deltagerne forklarer det:

”Nu har vi den forsamling med mine kusiner, én gang om måneden eller sådan noget, til at snakke dansk. Og så morer vi os for vi skal finde den ord, som vi ikke kan huske, og så skal vi alle sammen sætte vores hoved i blød, hvordan siger man det? Og så kommer vi til at grine ad os selv. Vi kan más o menos”

Desuden tilføjer informanten, at hun også taler dansk med sin bror: *”Med ham snakker jeg også dansk, han kan næsten ikke, han mangler mere, for han var jo gift med en tyskerpige, så gik det hele på tysk”*.

Selv den ældre generation, dvs. pionerernes børn, er så småt gået helt over i spansk. Her fortæller informanten om de forskellige sproglige forhold, der har været igennem tiden og frem til i dag:

”Jo, hjemme sí, pero det er sådan, når vi bliver lidt mere store, så vil vi ikke snakke mere dansk, pero med min mor, jeg snakkede altid, og jeg blev ved endnu med mine tanter, pero de er også kommet i den alder, hvor der kommer hendes børn og barnebarn, alt sammen det går på spansk, og så lader vi dansken være til side, pero med den gruppe, som I har kendt den anden dag, der laver vi alt, hvad vi kan for at blive ved med at snakke dansk”

Det danske sprog er altså også ved at ebbe ud i Eldorado. Men mens det danske sprog i Eldorado virker til at synge på sidste vers, er der et andet minoritetssprog, tysk, der virker

til at være mere aktivt. Dette skyldes uden tvivl at den tyske koloni er langt større end den danske, som redegjort for ovenfor, og at tilstrømningen af tyskere til Misiones fortsatte helt frem til efter 2. verdenskrig. Billedet af et levende tysk sprog tegnes af en af informanterne her:

"Her holder meget det tyske sprog. Vi kommer sammen med nogle venner en gang om ugen og de taler alle tysk, og det er altid et problem for mig. De siger det er svært for dem ikke at tale tysk. Det er et sprog som holder meget her i Eldorado"

Hun fortæller ligesom flere af de andre, at hun holder det danske sprog ved lige ved det månedlige kvindemøde og ved at læse:

"Det er derfor vi kommer sammen. For vi vil ikke glemme det [det danske sprog], og vi læser danske bøger. Vi kommer sammen, når vi træffer os, eller hver tredje uge, så prøver vi at tale dansk, det går svært for os, for når vi ikke kan huske det, så kommer det spansk sprog imellem, og når vi træffer os på gaden, så taler vi dansk, for ikke at glemme det"

En anden beretning giver indtryk af at danskerne i Eldorado har bestræbt sig på dels at holde sig informeret om forhold i Danmark, dels at holde styrke og vedligeholde læsekompetencerne:

"Vi fik altid aviser af vores tante fra Danmark. Vi har lært at tale dansk og læse dansk. Det var Billed Badet og Hjemmet og Familie Journalen, men jeg læser også danske bøger. Jeg købte tre bøger i Danmark, og dem læste hele danskerkolonien. Jeg kan ikke huske, hvordan den hedder, men jeg har den der"

Men selvom man ikke kan det danske sprog, kan man alligevel godt være dansk af sind, sådan som en efterkommer af danske indvandrere der har købt Engwalds tidligere hus i Eldorado og døbt det 'Danskerhus'. Som det er tilfældet i Danskertrekanten, kan man også i Eldorado sagtens føle sig både argentinsk og dansk. Dette understreger Alicia Dick Engwald indledningsvist i den spanske udgave af Nina Engwalds bog 'Eldorado':

"I dag holder vores familie ligeså meget af vores rødder fra nord som af vores rødder fra syd. Vi er jungle og vi er nordisk harmoni. Vi er højtråbende latinoer med skandinaviske skikke." (Engwald 2014)¹

Meget tyder på, at de danske traditioner er ved at svinde hen, ligesom det er tilfældet med sproget. Der gives eksempler på, hvordan juletraditioner langsomt er blevet mere argentinske:

"Da min far og min mor levede, der lavede vi, der var alt på dansk, med danske flag og det hele, men nu ikke mere, fordi, der er mere argentiner end dansker. Børnene er født her, og børnebørnene er også født her. Vi lavede altid risengrød og sådan til dessert, men så kunne de ikke lide det, så nu køber vi is, det er jo så varmt her. Ja, det har vi juletræ. Vi laver kold mad: rullepølser, alt koldt. Men før der lavede vi asado [grillkød] og svinekød"

En anden tænker tilbage på, hvordan de før i tiden holdt jul med traditioner som sange, julemand og dans om træet, men så *"langsomt, så bliver de væk"*, som en af informanterne siger. Men helt væk er alle traditionerne nu ikke. Eksempelvis blev der danset folkedans i 'Haabet' i 2012 i forbindelse med at klubben fyldte 90 år. Her var det Nordiska Dansgruppe', der stod for trinene (Marek 2012). Den 'Nordiska Danskgruppe' er fra Oberá, der ligger ca. 200 km syd for Eldorado, og som er hjemsted for bl.a. efterkommere af svenske indvandrere.

Forholdet til Danmark og til de andre danske efterkommere

Flere af informanterne fortæller med glæde, at de på et tidspunkt har været i Danmark. Dog ikke alle: *"Vi har aldrig penge til det (...) Hvis man har penge sí (...) som vi er i dag, no, jeg har ikke (...)".* Og for nogle betyder Danmark ikke så meget. En informant fortæller, at hun var i Danmark i 1992 og igen i 2005 i forbindelse med, at en tante fyldte 100 år: *"jeg var 3 dage i Danmark, det var nok til at være til festen og besøge nogle kusiner, og så hjem igen, hvad skal jeg lave i Danmark?"*.

---

¹ Original tekst *"hoy la familia quiere tanto nuestras raíces del Norte como a las del Sur, somos selva y armonía nórdica, somos latinos ruidosos con costumbres escandinavas"*.

Mange informanter fortæller, at de har mistet kontakten til deres familie i Danmark efter bedstemoren døde. En kvinde har mødt sine kusiner under en rejse til Danmark, og at de i starten holdt kontakten ved lige, men at den med tiden er blevet mindre. Dog har en af hendes kusiner været på besøg i Eldorado, og derigennem blev informanten opmærksom på forskellige hilsekikke, fx med hensyn til at give kindkys: ”*I Danmark, der gør vi det ikke, og her gør vi det*”. Det er interessant at bide mærke i, at hun både inddrager sig selv som dansker og argentiner: ”*I Danmark, der gør vi (...) her gør vi*”. Selvom der ikke bliver spurgt direkte ind til, hvem hun identificerer sig med, så identificerer hun sig altså sig selv som både dansker og argentiner.

Ligesom det gjorde sig gældende i Danskertrekanten, virker det også til, at de danske efterkommere i Eldorado har godt kendskab til de andre danskargentinere og familiefortællingerne. Men vi ved ikke, hvor meget de ses udover de faste møder mellem kusinegruppen, men en af kvinderne fortæller, at hun er mere tæt med danskergruppen end andre grupper, og hun forklarer også hvorfor: ”*Vi har den danske klub, hvor vi samlede os en gang om måneden, så hver gang kom der et lille fad med mellemmad. I må huske, man var meget alene her. Der var ingen ting. Og så kom de alle sammen. Det er derfor jeg kender ikke så mange folk udefra, som polakkerne, der er mange tyskere og mange polakkere og alt det – for vi har altid holdt os sammen med den danske klub. Der blev lavet pæne fester. Vi var alle gode venner, vi holdt os alle sammen, som jeg siger, vi var alle alene, det var ikke let at være her. Og sådan, år efter år, så begyndte det at være byen at vokse, og den vokser jo hver gang mere*”.

Opsamling

Denne rapport har portrætteret de danske indvandrere og deres efterkommere som en stærk og selvbevidst indvandrergruppe, der har formået at beholde egne, kulturspecifikke træk, samtidig med at de har klaret sig godt i det nye hjemland og er blevet argentinere – om end måske stadig med en bindestreg. Det danske sprog har de opretholdt i ca. 100 år ligesom mange af de danske skikke og danske institutioner, og denne rapport viser at sammenhængskraften mellem danskargentinere fortsat er stærk. Så selvom der ikke er noget der tyder på, at det danske sprog i Argentina vil overleve det næste generationsskifte i noget nævneværdigt omfang, så er den danske indvandring til Argentina stadig bemærkelsesværdig historie, hvor dansk og argentinsk kultur er smeltet uadskilleligt sammen.

Litteratur brugt i rapporten

- Agertoft, P. 2005. *Danskhed på pampaen 1875-1950: En undersøgelse af aktører, strukturer og diskurser i udviklingen af en dansk-argentinisk i provinsen Buenos Aires*. Aarhus: Speciale, Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.
- Bjerg, M.M. 1996. *Entre Sofie y Tovelille. Una historia de los inmigrantes daneses en la Argentina (1848-1930)*. Buenos Aires, Argentina: Editorial Biblos.
- Clyne, M. 1992. Linguistic and sociolinguistic aspects of language contact, maintenance and loss. W. Fase, K. Jaspaert & S. Kroen (red.), *Maintenance and Loss of Minority Languages*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Edwards, J. 1992. Sociopolitical aspects of language maintenance and loss. W. Fase, K. Jaspaert & S. Kroen (red.), *Maintenance and Loss of Minority Languages*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Engwald, N.R. 2014. *Eldorado - 20 años en sudamerica*. (Redigeret af R.W. Engwald og oversat af A.D. Engwald.) Argentina.
- Engwald, N.R. 1938. *Eldorado*. København: Hasselbach.
- Erdem, A. 2007. *Indvandrerne paradys: danske rødder i Argentina*. Odense: Geografforlaget.
- Flodell, G. 2012. Om immigrantsvenskan i Misiones, Argentina. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 30. 165-182.
- Jarnum, K. 2006. *Mellem Danmark og Argentina*. København: KUB.
- Johansen, O. 1934. *Nybygger*. København: Hasselbalch.
- Johansen, O. 2009. *Pionero* (Originaltitel: Nybygger). Eldorado, Misiones, Argentina: Alicia Aerni Editora.
- Kjær, G. 1991. *Landet bag hav, om Argentina og om danskere og deres efterkommere i Argentina*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Marek. (2012). https://www.youtube.com/watch?v=6_IMCdesmBU. (C. d. Folkedans, Producer). Tilgået maj 2016
- Markvardsen, H. (1962). *Danske Skole i Argentina*. I Vartovbogen (s. 137-152). København: udg. af Kirkeligt Samfund af 1898.
- Tjell, D. (2009). *Karen Johansen og Den Danske Klub Haabet*. Tilgået april 2016, <http://eldoradoargentina2009.blogspot.dk/2009/02/karen-johansen-og-haabet.html>.

Andre kilder

CineFerico SEO. (15. februar 2014). Tilgået maj 2016 fra <https://www.youtube.com/watch?v=nrrLppmM2nY>.

Colegio Alta Mira. (Udateret.). www.colegioaltamira.com.ar. Tilgået maj 2016
Coorporativo, M. (18. juni 2012). Club Argentino Danes "La Esperanza "Eldorado,
Misiones, Argentina. Hentet maj 2016 fra <https://www.youtube.com/watch?v=zLRtIiR5PwI>.

Den Nordiska Dansgruppen. (Udateret.) <https://www.facebook.com/dennordiska.dansgruppen>. Tilgået maj 2016.

DSUK. (2016). Hentet maj 2016 fra Danske sømands- og udlandskirker:
<http://www.dsuk.dk/vores-kirker/sydamerika/>.